

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.15.2023.8071>

**იმერული ლექსიკა
თენგიზ თოფურიძის წიგნში
„ეთნოგრაფიული ჩანაწერები“**

**Imer vocabulary in Tengiz Topuridze's book
„Ethnographic Notes“**

ლუიზა ხაჭაპურიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი

Luiza Khachapuridze

Georgian Technical University
Georgia, Tbilisi

აბსტრაქტი

თენგიზ თოფურიძე, პოეტი, მთარგმნელი, საჯარო მოხელე, დაიბადა 1970 წელს ქუთაისში. დაამთავრა თსუ-ს ეკონომიკის ფაკულტეტი და ქუთაისის მრავალპროფილიანი დამოუკიდებელი უნივერსიტეტის ჟურნალისტიკის ფაკულტეტი, შემდეგ – თბილისის ბიზნესის სახელმწიფო ინსტიტუტი. მუშაობდა ცენტრალურ და რეგიონულ სახელისუფლებო სტრუქტურებში წამყვან თანამდებობებზე. პირველი ლექსები ადრეულ ბავშვობაში გამოაქვეყნა. სხვადასხვა დროს იყო ლიტერატურული გაზეთ „ცაის“ რედაქტორი, გაზეთ „სპორტული ქუთაისის“ რედაქტორის მოადგილე, საბავშვო ლექსების კრებულ „ლილეს“ თანაავტორი. მისი ლექსები, ნოველები, პუბლიცისტური წერილები იბეჭდებოდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში. მისი ლექსები შესულია ანთოლოგიაში „1980-90-იანი წლების ქართველი პოეტები“ (2010). გამოცემული აქვს თარგმანები: ჩინური პოეზიის მცირე ანთოლოგია – „ჩინური პეიზაჟური ლირიკა“ (1998), ლუ სინის რჩეული თხზულებების კრებული „მოწოდება“ (2001), მენჯემენტის სახელმძღვანელო „ლიდერობა და მართვის თანამედროვე პრინციპები“ (2012), 2017 წელს მიენიჭა საჯარო მმართველობის დოქტორის ხარისხი.

2017 წელს დატოვა სამშობლო. ამჟამად ცხოვრობს და მუშაობს ნიუ იორკში. ახლახან გამოსცა წიგნი „ეთნოგრაფიული ჩანაწერები“. მასში ტკივილიან-სიყვარულიანი გახსენებაა სამშობლოსა და განვლილი ცხოვრების, ასევე, წერს ემიგრანტული ცხოვრების შესახებ, ადარებს და მსჯელობს მშობლიური და უცხო კულტურის აკარგიანობაზე, ცხოვრების

წესზე.

მწერალს წიგნში საოცარი სიზუსტით მოჰყავს XX საუკუნის 80-90-იანი წლების დროინდელი იმერული/ქუთაისური ყოფისთვის დამახასიათებელი ლექსიკური ერთეულები. აქ გვხვდება როგორც საყოფაცხოვრებო ლექსიკა (სერვანტი, ატამანკა, სეკვოიაჟი, ფრანცუსკები, დაღვრიალება, მაიმახი, ჯლიგვი...), ასევე, თამაშების სახელწოდებები (ომობანა/ დრახდრახობია, ბრის ილი მიაუ, შტაბობანა, პარტიზანობანა, ამის პატრონმა რა ქნას, გაფუჭებული ტელეფონი...), მათ შორის საბანქო თამაშებიც (პიანიცა, კაზიოლი, დურაკა, აჩკო, კონჩინა, ტუალეტი, ვერიუ ნე ვერიუ, ტირი – ძირითადად რუსული ლექსიკა), 90-იანების მასწავლებელთა ლექსიკა და ჭაბუკებისათვის დამახასიათებელი საბჭოთა სიტყვა-თქმანი (ჩემი კუჭი ვთოხლე, დავაყენე ნა რავნე, ვილკები გაიყარა, დავაპაშოლე, ჩავიბრატე).

ზემოთ განხილული ლექსემები ყოველგვარი ისტორიის გარეშეც გადმოსცემენ იმ პერიოდის ჩვენი ბედკრული ქვეყნის მოსახლეობისა და ქართული ენის სავალალო მდგომარეობას. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ თოფურიძის ჩანაწერებში მოხსენიებული და ჩვენ მიერ გაანალიზებული ლექსემებისა თუ სიტყვა-თქმანთა უმეტესობა გამოცემულ ლექსიკონებში არ არის ფიქსირებული. ამდენად, ეს მასალა დიდი შენაძენია ქართული დიალექტური ლექსიკონისათვისაც.

საკვანძო სიტყვები: თენგიზ თოფურიძის წიგნი „ეთნოგრაფიული ჩანაწერები“, იმერული ლექსიკა, ეთნოლინგვისტური ტერმინოლოგია.

ABSTRACT

Tengiz Topuridze, a poet, translator, and civil servant, was born in 1970 in Kutaisi. He graduated from the Faculty of Economics of TSU and the Faculty of Journalism of Kutaisi Multi-Profile Independent University, and later from Tbilisi State Institute of Business. He held leading positions in central and regional governmental structures. Topuridze published his first poems during early childhood. Over time, he served as editor of the literary newspaper „Tsai“, deputy editor of the newspaper „Sportuli Kutaisi“, and co-author of the collection of children’s poems titled „Lile“. His poems, novels, and journalistic letters appeared in Georgian magazines and newspapers, and his poems are featured in the anthology „Georgian Poets of the 1980s-90s“ (2010). Topuridze has also translated works, including a small anthology of Chinese poetry titled „Chinese Landscape Lyrics“ (1998), a collection of Lu Xin’s selected works „The Call“ (2001), and a management manual „Leadership and Modern Principles of Management“ (2012). In 2017, he was awarded an honorary doctorate in government.

In 2017, he left his homeland and currently resides and works in New York. Recently, he published the book „Ethnographic Notes“, which reflects poignant and affectionate memories of his homeland and past life. The book also delves into the lives of immigrants, examining the loss of native and foreign cultures and ways of life. Notably, Topuridze accurately cites lexical items characteristic of the Imeri/Kutaisi

period of the 1980s-90s.

The book includes everyday household vocabulary such as „Servantika“, „Atamanka“, „Sequoyage“, „Francuskebi“, „Daghvrialeba“, „Maimakh“, „Jligvi“, as well as names of games like „Omobana/Drachdrachobia“, „Bris ili Meow“, „Shtabobana“, „Partisanobana“, „What can the owner of this do“, and „broken phone“. „It also covers card games such as „Pianitsa“, „Kaziol“, „Duraka“, „Achko“, „Konchina“, „Toilet“, „Veryu Ne Veryu“, „Tiri“, predominantly using Russian vocabulary. Additionally, Topuridze discusses the lexicon of teachers and young people characteristic of the 1990s and Soviet times, including phrases like „I dug my stomach“, „I put Na ravne“, „the wolves split up“, „I split them“, „I broke them“ word for word.

The lexemes mentioned above vividly convey the difficult circumstances of the population during that period in our fortunate country and the Georgian language of that time. It's worth noting that most of the lexemes or words documented in Topuridze's notes, as analyzed by us, are not documented in published dictionaries. Therefore, this material is a valuable addition to the Georgian dialect dictionary.

Keywords: Tengiz Topuridze's book „Ethnographic Records“, Imeretian vocabulary, ethnolinguistic terminology.

ძირითადი ნაწილი

თენგიზ თოფურიძე, პოეტი, მთარგმნელი, საჯარო მოხელე. დაიბადა 1970 წელს ქუთაისში. დაამთავრა თსუ-ს ეკონომიკის ფაკულტეტი და ქუთაისის მრავალპროფილიანი დამოუკიდებელი უნივერსიტეტის ჟურნალისტიკის ფაკულტეტი, შემდეგ – თბილისის ბიზნესის სახელმწიფო ინსტიტუტი. მუშაობდა ცენტრალურ და რეგიონულ სახელისუფლებო სტრუქტურებში წამყვან თანამდებობებზე. პირველი ლექსები ადრეულ ბავშვობაში გამოაქვეყნა. სხვადასხვა დროს იყო ლიტერატურული გაზეთ „ცაის“ რედაქტორი, გაზეთ „სპორტული ქუთაისის“ რედაქტორის მოადგილე, საბავშვო ლექსების კრებულ „ლილე“-ს თანაავტორი. მისი ლექსები, ნოველები, პუბლიცისტური წერილები იბეჭდებოდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში. მისი პოეზიისა და თარგმანების კრებული 2007 წელს გამოიცა. ლექსები შესულია ანთოლოგიაში „1980-90-იანი წლების ქართველი პოეტები“ (2010). გამოცემული აქვს თარგმანები: ჩინური პოეზიის მცირე ანთოლოგია - „ჩინური პეიზაჟური ლირიკა“ (1998), ლუ სინის რჩეული თხზულებების კრებული „მოწოდება“ (2001), მენჯემენტის სახელმძღვანელო „ლიდერობა და მართვის თანამედროვე პრინციპები“ (2012), 2017 წელს მიენიჭა „საჯარო მმართველობის დოქტორის ხარისხი (<http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php>).

2017 წელს დატოვა სამშობლო, ამჟამად ცხოვრობს და მუშაობს ნიუ-

იორკში. ახლახან გამოსცა წიგნი „ეთნოგრაფიული ჩანაწერები“.

მასში ტკივილიან-სიყვარულიანი გახსენებაა სამშობლოსა და განვლილი ცხოვრების, ასევე წერს ემიგრანტული ცხოვრების შესახებ, ადარებსა და მსჯელობს მშობლიური და უცხო კულტურის აკვარგიანობაზე, ცხოვრების წესზე.

წიგნის წინასიტყვაობაში ვკითხულობთ: „ეს წიგნი ნიუ-იორკში დავეწერე, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, ნაწილ-ნაწილ. ვწერდი კვირის თითქმის ყველა დღეს, თორმეტსაათიანი სამუშაო დღის ბოლოს ძლივს მოტოვებული ორი-სამი საათის განმავლობაში... კომპიუტერთან ჩაძინებამდე. ვწერდი ხანგრძლივად, ემოციურად, შელამაზების გარეშე და საბოლოოდ, ბიოგრაფიული ესეს თუ დღიურების მსგავსი ნაწერი გამომივიდა.“

არ ვიცი, რამდენად შესამჩნევი და მისაღები იქნება მკითხველისთვის ყოველი დღის ერთმანეთისგან განსხვავებული განწყობით განპირობებული წერის ცვალებადი მანერა, აზრაცებს შორის ემოციური რეზონანსი, ექსპრესიულობა, ზოგან თავშეუკავებლობაც... მაგრამ ვფიქრობ, მთავარია, გულწრფელად გადმოვეცი ის, რასაც განვიცდიდი და განვიცდი დღემდე, რასაც ვფიქრობდი, რაც მსურდა გადმომეტანა ფურცელზე და სხვებისთვისაც გამეზიარებინა“ (თოფურიძე 2023: 4).

მწერალს წიგნში საოცარი სიზუსტით მოჰყავს XX საუკუნის 80-90-იანი წლების დროინდელი იმერული/ ქუთაისური ყოფისთვის დამახასიათებელი ლექსიკური ერთეულები. აქ გვხვდება როგორც საყოფაცხოვრებო ლექსიკა (ყოველდღიური ყოფა, თამაშების სახელწოდებები, მათ შორის საბანქო თამაშებიც, მასწავლებელთა ლექსიკა), ასევე ჭაბუკებისათვის დამახასიათებელი საბჭოთა სიტყვა-თქმანი.

საანალიზო სალექსიკონო მასალაზე თვალის გადავლებაც გარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის იმდროინდელი ცხოვრების ტკბილ-მწარე ეთნოგრაფიულ ყოფაზე.

საყოფაცხოვრებო ლექსიკა

ყოველდღიური ყოფა (ლექსიკონებში ფიქსირებული):

ავარა – ხულიგანი, უსაქმოდ მოხეტიალე (ქეგლ). ჩვენი ვარაუდით, შესაძლოა აღნიშნული სიტყვა უკავშირდებოდეს 60-იანი წლების საქართველოში ძალიან პოპულარულ ინდურ ფილმს „ბატონი 420“, იგივე „ავარა“ და აქედან იყოს დამკვიდრებული.

აცვენილი – ხულიგანი, თავზე ხელაღებული (ქეგლ).

ბაქიბუქი – ტრაბახი, კვეხნა (ნეიმანი 1978).

გაბუნძულება – უღირსად გაგდება: „გააბუნძულა მატყუარა“, „გაბუნძულდა შერცხვენილი“ (ბუნძული - უშნოდ სირბილი - ბერიძე 1912).

დატკვირვა – ძვლის გახვრა; იტყვიან კაცზეც: „ნუ გადამიყვან ჭკუაზე, თორე დაგტკვირავ“ (ტკვირა – კვენეტა. ქეგლ).

დოში – ორაგულის ლორი. გვხვდება განმარტებით ლექსიკონში „შებოლილი ზუთხის გვერდების ანაჭერი“ (<https://www.ganmarteba.ge>).

მაიმახი – ულამაზო, შეუხედავი. დასტურდება სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონში (1991) „ფეხმრუდის“ მნიშვნელობით.

სერვანტი – ჭურჭლის კარადა (servante – ფრანგ.) დაბალი ბუფეტი

სასადილო ჭურჭლისათვის (ჭაბაშვილი 2006).

სეკვოიაჟი / საკვოიაჟი (sac ჩანთა და voyage მგზავრობა) – ხელში დასაჭერი სამგზავრო ჩანთა (ჭაბაშვილი 2006).

პიწკად – ფრთხილად რისამე ხელში აღება; აზიზი, მომეტებული სიფრთხილით რამეს მორიდება (ქეგლ).

ფინჩხვა / ფურჩხენა – ფინჩხა ნამცეცის მნიშვნელობით გვხვდება ქართულ კილო-თქმათა ლექსიკონში, მაგრამ სახელზმნის სემანტიკური ვარიაციები, რაც თოფურიძესთან გვხვდება: ჩაფურჩხენა, – დაფშენილი პურის სითხეში ჩაყრა; დაფურჩხენა – ნამცეცების დაყრა; დაფინჩხვა – ცომეულის დანამცეცება, ლექსიკონებში არ ფიქსირდება. გურულ დიალექტში (2014) დასტურდება ფუნჩხვა (ფუნჩხავს) ფორმა.

შტოფი – ღვინის ჭურჭელი, დაშტოფვა – დაკემსვა. აღნიშნული ლექსემები ლექსიკონებში ასეა განმარტებული: 1. შტოფი – დიდი ბოთლი, დაახლოებით 3 ლიტრი ტევადობის, 2. შტოფი – აბრეშუმის მიძიმე დეკორატიული ქსოვილი.

ჩაპროშნა – ემოციური კოცნა (ქეგლ-ში გვაქვს პროში – დიდი სქელი, გადმობრუნებული ტუჩი; აქვეა პროშტი / პროშტის – ვულგარულად კოცნა).

წვიპზე – უკიდურესად დაძაბული, ჩახმახივით შემართული, დასტურდება გურულში შეწვიპვა ფორმა, რაც „შემართვას“ ნიშნავს.

ჯლიგვი – ქათმის ფრთის ფრაგმენტი, მომცრო ბარკალი (გვხვდება ქეგლ-ში იმავე მნიშვნელობით)

ლექსიკონებში არ დასტურდება:

ანგეში, ანგეშივით კაცი – მაღალი, სიმპათიური ადამიანი (ლექსიკონებში ვერ მოვიძიეთ). დასტურდება ზ. გორგილაძის პოეზიაში ლამაზის, წარმოსადგის მნიშვნელობით: „ბიჭი ვიყავ მზეპერანგა, მოხეთქილი, ანგეში“ (გორგილაძე 1973: 51).

ატამანკა – რბილი დივანი. არ დასტურდება ლექსიკონებში.

გაბრიანცებული – გადამთვრალი. არ დასტურდება ლექსიკონებში.

დაღვრიალება – ყოჩაღად მოქცევა, მონდომებით რაიმეს გაკეთება, ლექსიკონებში ვერ მოვიძიეთ ამ მნიშვნელობით. მაგრამ გვაქვს ღვრიალა – ასე ეძახდნენ ბავშვის სათამაშოს იმერეთში, რომელიც მაფიანი კაკალი იყო, ძაფს გაჭიმავდნენ და მასზე წამოცმული კაკალი ტრიალებდა (ბერიძე 1912). აღნიშნული ზმნაც, ვფიქრობთ, „ღვრიალა“ სიტყვის ანალოგიითაა შექმნილი მოგვიანებით. ჩვენ მიერ ექსპედიციების დროს ჩაწერილ იმერულ მასალებში ყოჩაღ, მარჯვე ადამიანზე იტყვიან: „დაღვრიალდა (დატრიალდა) და ყველაფერი უცებ მოაწესრიგა“ (მასალები 1994-2005).

მოწუწუკული – ცოტა, დაზომვით გაცემული (ლექსიკონებში ვერ მოვიძიეთ ამ ფორმით, მაგრამ გვაქვს წუწუკი და ვფიქრობთ, აღნიშნული სიტყვაც მას უკავშირდება).

სირისტანი – სუსტი, უღონო / იგივე სპირიდონ მცირიშვილი. сырость (რუს.) – უმი. ჩვენში გადმოვიდა, როგორც ნესტიანი. ლექსიკონებში არაა.

უნაირო – უზნეო (ნაირი – მსგავსი, სადარის მნიშვნელობით გვხვდება ნეიმანის სინონიმთა ლექსიკონში. უნაირო კი არსად ფიქსირდება, თუმცა აშკარად ნაირი-დან უარყოფის მაწარმოებელი უ-ო აფიქსებით მიღებული

ფორმაა.

ფრანგულსკები – მაღალქუსლიანი ფეხსაცმელი (სიტყვასიტყვით ფრანგულები). არ გვხვდება უცხო სიტყვათა ლექსიკონშიც.

ფრონცქი – მოდურად ჩაცმული, გაპრანჭული. გუგლის საძიებო სისტემაში ხშირად გამოყენებული ლექსემაა, მაგრამ არაა ლექსიკონებში.

საყოფაცხოვრებო სიტყვა-თქმანი:

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ქვემოთ მოყვანილი შესიტყვებები თუ ლექსიკური ერთეულები სათანადო (განმარტებითი, ფრაზეოლოგიური) ლექსიკონებში ასახული არაა, თუმცა გუგლის საძიებო სისტემაში იძებნება.

ბიშტი ბოლოკი / ბუს კვერცხები – უფასური, არაფერი .

ბეკოს ჯორი – ჯიუტი.

გამოიხედე თვალებში – სიმართლე დაინახე, გააცნობიერე, გონიერება გამოიჩინე, აზრზე მოდი.

ვინცობისაა – იმ შემთხვევაში თუ... - არ დასტურდება ლექსიკონებში არც მისი სინონიმური ვარიანტი ვინცობაა, მხოლოდ რუსულ-ქართულ ლექსიკონში სიტყვის „Чаяние“ განმარტებისას ავტორი წერს, მოულოდნელად, ვინცობაა (http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=srch&id_srch=b87b329c8bba3dc152566992b28ce6ad&il=en&p=1&visualtheme=gw_brand).

თვალებში გამოხედული ადამიანი – ჭკვიანი, ქიციც იცის და ქიცმაცურიც.

იაკინთეს თხა – გაოცებული, გაოგნებული ადამიანი. „იყურები იაკინთეს თხასავით“.

მკერდი სტო პიატზე – მაღალმკერდიანი ქალბატონი

ნეჟნი მაროჟნი – ძალიან ნაზი. დიდ ქართულ-ინგლისურ ლექსიკონში (2006) ფიქსირდება, როგორც ქუთაისელ ებრაელთა მეტყველებაში დადასტურებული რუსულ სიტყვათა კომბინაცია. მაგრამ აქვე შევნიშნავთ, რომ აღნიშნული გამოთქმა ჩვენც შეგვხვდებოდა ექსპედიციებისას იმერეთის ისეთ სოფლებში, სადაც ებრაელებს არასოდეს უცხოვრიათ. ამიტომ ვფიქრობთ, ეს უფრო ქუთაისური მეტყველებისთვის იყო დამახასიათებელი და აქედან დასტურდებოდა ებრაულშიც.

რა მოხელე ჩიქვანია – რა პროფესიისაა? რას წარმოადგენს? ჩვენი ვარაუდით, შესაძლოა გამოთქმა უკავშირდებოდეს ჩიქვანების, იგივე ჩიქოვანების, გვარს, რომლებიც ლეჩხუმის დიდგვაროვნები იყვნენ, შემდეგ კი მათმა ერთმა შტომ სამეგრელოში გადმოინაცვლა, ისარგებლა იმერეთ-სამეგრელოს დაპირისპირებით და 1704 წელს დადიანობა მიიღო (იხ. კაცია დადიანი: კოპალიანი 2002; ლორთქიფანიძე... 2012; სოსელია 1977: 311).

ციბადის მოზვერი – უმისამართოდ, არეულად მავალი ადამიანი.

ხვალეც შენია – ერთბაშად არ დაიხარჯო, გადაანაწილე.

სიძველის აღმნიშვნელი გამოთქმები:

მადამ კუკუს / ადამ კუკუს დროინდელი / ა დამის დროინდელი (ლექსიკონებში გვაქვს: ადამის ჟამი) / ნიკოლოზის დროინდელი / ტროცკის დროინდელი.

სალექი რეზინის სახეობები:

პედროს/ დონალდოს / სიგარეტის კევი, გამიზახინი – 30 კაპიკიანი საღებო რეზინი, ეს უკანასკნელი სხვებთან შედარებით ყველაზე ძვირი იყო და თუ გქონდა, ესე იგი, „მაგარი“ იყავი.

თამაშების სახელწოდებები:

ომობანა / დრახდრაზობია; პაროლობანა (პაროლის გათქმა ხელების გადაგრეხით); შტაბობანა; პარტიზანობანა; დამალობანა; დაჭერობანა; მგელობანა; ამის პატრონმა რა ქნას; გაფუჭებული ტელეფონი; ლაფტა; ორდროშობანა; კენტი და ლუწი; ბრის ილი მიაუ; მარკობანა; ვისი სული გასურს; ზამთრის სასახლის აღება – თოვლის გუნდებით თამაში.

საბანქო თამაშები:

პიანიცა, კაზიოლი, დურაკა, აჩკო, კონჩინა, ტუალეტი, ვერიუ ნე ვერიუ, ტირი – ძირითადად რუსული ლექსიკა.

90-იანების მასწავლებელთა ლექსიკა»

თუ არ ისწავლი, წასულხარ მამაჩემის მამასთან; თუ არ ისწავლი, პროფტექნიკურში გაგადებ / მენაგვე გამოხვალ / შავი მუშა / კურტნის მუშა / მალაროს მუშა გამოხვალ.

ინსტიტუტში თუ არ ჩააბარებ, წაგიყვანენ ჯარში, წაგიყვანენ ავღანეთში და ჩაგაძაღლებენ.

მიმართვის ფორმები: ლენჩებო, დებილებო, დებილის შვილებო, უპატრონობო...

გოგონებისადმი მიმართვა: ძროხებო, თხებო.

იმ პერიოდის ახალგაზრდებში ძალზე ხშირად გამოიყენებოდა „უწყინარი საბჭოთა სიტყვა-თქმანი, რაც ჭაბუკისათვის მთავარი საგანმანათლებლო პროგრამა იყო და იგი სრულწლოვანებამდე 2-3 წლით ადრე იწყებოდა. ეს იყო საბჭოთა კრიმინალური ჟარგონი და შერეული სიტყვა-თქმანი, ძირითადად რუსულ-ქართული სიტყვების აბსურდული კომბინაცია, რომელთა მნიშვნელობა და კონტექსტი ყველამ ვიცოდით“ (თოფურიძე 2023: 29):

აბა ჰე, აბა, ჰო – სტიმულის მომცემი წამოძახილი.

ახსენი რა ცხოვრებით ცხოვრობ – თქვი, ვინ ხარ, რას წარმოადგენ?

დავაყენე ნა რავნე – დავსვი, საქმე გავურჩიე.

ეკაიფე ჯო დასენს – პასუხი გახუმრებაზე.

ვილკები გაიყარა – პრინციპები დაიცვა.

ზდაროვა ბიჭებს, ტუფლები გვიჭერს – ერთგვარი მისალმების ფორმა, ხოლო მასზე პასუხი იყო: ჩაიცვი დიდი, აღარ მოგიჭერს.

ჟვსს – ჟიზნ ვორომ, სმერტ საბაკამ / ბოგ საზდალ ვორა, ჩორტ პროკურორა – მთავარი კრიმინალური სენტენცია:

ჩაფჯდეთ, ძმა – ჩავიცუცქოთ და საქმე გავარჩიოთ.

ჩემი კუჭი ვთოხლე – გაკვირვების გამოხატვა.

ქურჩური ცხოვრების მიმდევართა გამოთქმები:

სმალიხ ლეტ, სჩასტიუ ნეტ.

ნე ზაბუდუ მაწ რადნოიუ ი ატცა პადლეცა.

კაროჩე – მოკლედ გითხრა.

ჩალიჩობ რამეს? – რას საქმიანობ?

იმენა ვოლკია – ძალიან მაგარია, საუკეთესოა.

ბაითი ავწიეთ – სახლი გავქურდეთ.

ჩემი კაი ბუდულია – გაუგებარ სიტყვათა კომბინაცია.

სტო ტიში (რუს. ასი ათასი) – პასუხი დაცემინებაზე, პა პალამ (რუს. ნახევარი) – სამაგიერო პასუხი.

დავაპაშოლე (რუს. Рашил – წადი, მომწყდი თავიდან) – დავახვევინე.

ჩავიბრატე - დავაპაშოლეს ანტონიმი, ანუ დავიმეგობრე (რუს. Брат – ძმა).

90-იანებში უკვე შემოვიდა ერთგვარი დამოუკიდებლობის გამომხატველი გამოთქმა: „არა, ბიჯოს, მოსკოვს შევეკითხები“ – ეს ნაკარნახევ ცხოვრებაზე მსუბუქად გამარჯვებული საბჭოთა ქართველის დაქადნება გახლდათო – შენიშნავს მწერალი.

საბჭოთა საქართველოში „კაპიტალისტური გაელევა“ იყო ბიტლზების ვარცხნილობა და სათვალეები მაკარტნები და ცრემლები (დასაკეცი კომპაქტური სათვალე).

ამ დროს კი „საბჭოთა ჟურნალ გაზეთებში ხატავდნენ კარიკატურებს დიდმუცლიანი ამერიკელი ძია სემი სიგარეტითა და ატომური ბომბით ხელში“, – წერს თ. თოფურიძე.

ჩვენ მხოლოდ მცირე ნაწილს შევხებით იმ მდიდარი სალექსიკონო მასალიდან, რაც ავტორს მოყვანილი აქვს თავის წიგნში. ზემოთ განხილული ლექსემები ყოველგვარი ისტორიის გარეშეც გადმოსცემენ იმ პერიოდის ჩვენი ბედკრული ქვეყნის მოსახლეობისა და ქართული ენის სავალალო მდგომარეობას. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ თ. თოფურიძის ჩანაწერებში მოხსენიებული და ჩვენ მიერ გაანალიზებული ლექსემებისა თუ სიტყვა-თქმათა უმეტესობა გამოცემულ ლექსიკონებში არაა ფიქსირებული. ამით ეს მასალა დიდი შენაძენია ქართული დიალექტური ლექსიკონისათვისაც.

თ. თოფურიძე ტკბილ-მწარე მოგონებების გვერდით ემიგრანტთა მძიმე ცხოვრებაზეც წერს: „ძალ-ღონე გამოგვაცალა იმის კეთებამ, რაც ახლოს არაა ჩვენს პროფესიასთან, არასოდეს გვიკეთებია და არც გულს უხარია! როცა ავად ვარ ან სევდა შემომაწვება, ზვიად რატიანის ლექსი მახსენდება: „[ღმერთო] ნუ გახდი ავად, ვინც მარტოა, მით უფრო – ღამით, მით უფრო – როცა სხვაგანაა, სხვაგან და მარტო“ (თოფურიძე 2023: 107).

ვუსურვებ მას და ყველა ქართველს მონატრებულ სამშობლოში დაბრუნებასა და დაფუძნებას, მათი ოცნების – „ყველამ თავად ააშენოს საკუთარი ქვეყანა“ – ასრულებას, მაშინ საერო, საყოფაცხოვრებო ლექსიკაც სხვა იქნება, მკვიდრად ქართული.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

- ბერიძე 1912: ბერიძე ვ., სიტყვის კონა იმერულ და რაჭულ თქმათა. პეტერბურგი, 1912.
- გორგილაძე 1973: გორგილაძე ზ., ლექსები. თბილისი, 1973.
- თოფურიძე 2023: თოფურიძე თ., ეთნოგრაფიული ჩანაწერები. თბილისი, 2023.
- კოპალიანი 2002: კოპალიანი დ., ნარკვევები ლეჩხუმის წარსულიდან, კაცია დადიანი. ქუთაისი, 2002.
- ლექსიკონთა ბაზა - <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/> (დამოწმება 11.01.2023).
- ლორთქიფანიძე... 2012: ლორთქიფანიძე მ., ჯაფარიძე ო., მუსხელიშვილი დ., მეტრეველი რ., საქართველოს ისტორია 4 ტომად, ტ. III. თბილისი, 2012.
- მასალები 1994-2005: აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფ. ტარიელ ფუტყარაძის სახელობის ქართველოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მასალები (1994-2005 წწ).
- ნეიმანი 1978: ნეიმანი ალ., ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი. თბილისი, 1978.
- ორბელიანი 1991: ორბელიანი ს.-ს., ლექსიკონი ქართული. თბილისი, 1991.
- რატიანი 2005: რატიანი ზ., ნუ გახდი ავად, ვინც მარტოა, მით უფრო – ღამით, ლექსები. თბილისი, 2005.
- რუსულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისი, 1983.
- სოსელია 1977: სოსელია, ო., ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. II. თბილისი, 1977.
- ქართული ენის იდიომებისა და ანდაზების ფონდების მონაცემთა ბაზა - <https://idioms.tsu.ge/> (დამოწმება 11.01.2023).
- ქეგლ: ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, რვატომეული, არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, თბილისი, 1950-1964.
- შარაშიძე 2014: შარაშიძე, გ., გურული ლექსიკონი. თბილისი, 2014.
- ძოწენიძე 1974: ძოწენიძე, ქ., ზემოიმერული ლექსიკონი. თბილისი, 1974.
- ჭაბაშვილი 2006: ჭაბაშვილი მ., უცხო სიტყვათა უნივერსალური ენციკლოპედიური ლექსიკონი. თბილისი, 2006.
- <https://www.ice.ge/liv/liv/ganmartebiti.php> (დამოწმება 11.01.2023).